

Przystanek historia

<https://przystanekhistoria.pl/pa2/tematy/niemcy/128580,Ks-Kanonik-Mieczyslaw-Golniewicz-1908-1962-Szef-Duszpasterstwa-Oddzialow-Wartown.html>

ARTYKUŁ

Ks. Kanonik Mieczysław Golniewicz (1908-1962). Szef Duszpasterstwa Oddziałów Wartowniczych przy Armii Brytyjskiej

Autor: ELŻBIETA WOJCIESZYK 21.09.2026

Kluczową rolę w opiece duszpasterskiej i humanitarnej nad milionami Polaków w powojennej rzeczywistości politycznej odegrały polskie misje katolickie i księża, w większości byli więźniowie KL Dachau.

W wyniku rozstrzygnięć międzynarodowych kończących II wojnę światową, wielu polskich żołnierzy tworzących Polskie Siły Zbrojne na Zachodzie pozostało na emigracji. Część z nich zdecydowała się na służbę w Polskich Oddziałach Wartowniczych (ang. *Polish Guard Companies*) – pomocniczych formacjach tworzonymi przy Armii Brytyjskiej i Amerykańskiej.

Wszędzie towarzyszyli im duszpasterze, w tym m.in. ks. Mieczysław Gloniewicz, który w 1947 r. został Szefem Duszpasterstwa Oddziałów Wartowniczych przy Armii Brytyjskiej. W niniejszym artykule podjęto próbę krótkiego scharakteryzowania jego działalności w środowisku polskiej emigracji w Hamburgu.

Polscy duchowni w okupowanych Niemczech

W chwili zakończenia wojny na terenach północnych Niemiec przebywało około 45 księży i ponad pół miliona polskiej ludności, zgromadzonej w prawie 400 ośrodkach. W okolicach Hamburga, w angielskiej strefie okupacyjnej, odprawiano w tym okresie polskie nabożeństwa głównie w kaplicach obozowych, a w latach 1956-1966 w kościele św. Józefa (Altona) w Hamburgu.

W maju 1950 r. na terenie Hamburga pozostawało nadal około 2 tys. tzw. polskich dipisów [*Displaced Persons* – przesiedleńców]. W kwietniu 1951 r. wszyscy polscy dipisi, po uchwaleniu przez Bundestag ustawy o bezpieczeństwach, otrzymali status tzw. cudzoziemca bez ojczyzny, a ich prawa zostały zrównane z obywatelami RFN. W początku lat sześćdziesiątych wszystkie obozy na terenie Hamburga zostały zlikwidowane, a ich mieszkańców przeniesiono do nowo wybudowanych mieszkań. Część z nich zdecydowała się na dalszą emigrację do USA, Wielkiej Brytanii, Nowej Zelandii, Kanady i Australii. W 1965 r. na terenie miasta mieszkało około 1852 Polaków¹.

Kluczową rolę w opiece duszpasterskiej i humanitarnej nad milionami Polaków w powojennej rzeczywistości politycznej oraz we wsparciu uchodźców, byłych więźniów obozów i żołnierzy, którzy znaleźli się poza granicami kraju, odegrały polskie misje katolickie i księża, w większości byli więźniowie KL Dachau.

**Widok ogólny KL Dachau po
wyzwoleniu obozu przez wojska
amerykańskie. Po lewej stronie
widoczne jest ogrodzenie i wieże
strażnicze, po prawej baraki
mieszkalne. Dachau, 29 kwietnia
1945 r. (fot. z zasobu AIPN)**

Po wyzwoleniu z KL-Dachau w kwietniu 1945r. prawie siedemsetosobowa grupa kapłanów podjęła pracę duszpasterską wśród przymusowych wysiedleńców-dipisów. Początkowo posługę pełnili w oparciu o uzyskaną od niemieckich biskupów-ordynariuszów jurysdykcję. Dnia 5 czerwca 1945 r., za wstawiennictwem kard. Augusta Hlonda, który w tym czasie przebywał w Rzymie, Pius XII dekretem Sekretariatu Stanu z dnia 5 czerwca 1945 r. (nr 3446/45), mianował ks. bp. dr. Józefa Gawlinę Ordynariuszem dla Polaków w Niemczech i Austrii. Otrzymał on jurysdykcję personalną nad ludnością polską na tych terenach². Utworzono w ten sposób tzw. Ordynariat dla ludności polskiej w Niemczech, czyli formę duszpasterską podobną pod względem organizacyjnym do diecezji personalnej Kotwicy. Dla sprawniejszego i skuteczniejszego oddziaływania duszpasterskiego, cały teren trzech stref okupacyjnych Niemiec Zachodnich podzielono, zgodnie z praktyką kościelną, na jednostki administracyjne: teren Niemiec podzielono na dwa okręgi: południowy (strefa amerykańska i francuska) i północny (strefa brytyjska). Na czele każdego okręgu stanął mianowany przez ordynariusza (i zależny od kurii) delegat biskupi. Był on naczelnym kapelanem (*Chief Chaplain*), czyli szefem duszpasterstwa polskiego na swym terytorium, łącznikiem między kuria biskupią a księżmi polskimi oraz pośredniczył między duszpasterzami a władzami okupacyjnymi swego okręgu. Do jego obowiązków należało ponadto przeprowadzanie wizytacji duszpasterskich na podległym mu terenie i przesyłanie sprawozdań do kurii. Po likwidacji stanowiska delegata biskupiego, utworzono w strefie brytyjskiej i francuskiej urząd „szefa duszpasterstwa polskiego” – z podobnymi zadaniami.

Sprawy jurysdykcyjne zostały zastrzeżone wyłącznie Kurii Biskupiej dla Polaków w Niemczech, której siedziba była początkowo we Freimann koło Monachium, a od września 1945 r. została przeniesiona do Frankfurtu nad Menem. Dla księży organizowano regularne spotkania w dekanatach, rekolekcje i kursy doształcające³.

Stałą organizację kościelną – z podziałem na dekanaty, senioraty i obwody duszpasterskie – w strefie brytyjskiej utworzono dopiero w sierpniu. Stan liczebny księży wynosił wtedy 257 duchownych. Siedziba dekanatu mieściła się w Wentorf i w 1945 r. liczyła siedem senioratów (Pöhls, Eckernförde, Rendsburg, Kilonia, Lubeka, Itzehoe i Hamburg). Podział na dekanaty w strefie brytyjskiej przetrwał do połowy 1951 r., po czym z istniejących trzech kuria biskupia utworzyła jeden dekanat, obejmujący całą strefę, który otrzymał nazwę „Dekanatu północnego”.

Z uwagi na wyjątkowe i anormalne warunki pracy, szczególnie w początkowym okresie, kuria biskupia wydała

30 lipca 1945 r. bardzo szczegółową instrukcję, która zobowiązywała duszpasterzy do przesyłania miesięcznych i rocznych sprawozdań oraz odpisów ksiąg metrykalnych (dokumentujących urodzenia, małżeństwa, zgony), a w wypadkach likwidacji „parafii” – do zdeponowania całego archiwum kościelnego w kurii.

Okólnikiem nr 8 z dnia 14 sierpnia 1945 r. misja ta zatwierdziła organizację duszpasterstwa polskiego w strefie brytyjskiej, a zarazem ogłosiła, że wszyscy księża otrzymują stopień wojskowy kapitana i pobory, jakie wypłaca się byłym jeńcom wojennym⁴.

Po rozwiązaniu Polskich Sił Zbrojnych na Zachodzie 15 czerwca 1947 r. wielu polskich zdemobilizowanych żołnierzy zaciągnęło się do tworzonych przy brytyjskiej armii w Niemczech służb wartowniczych i transportowych. Szefem Duszpasterstwa Oddziałów Wartowniczych przy Armii Brytyjskiej byli kolejno: ks. ppłk dr Jan Wojciechowski TJ – do 1 sierpnia 1949 r., ks. Wawrzyniec Wnuk, dziekan okręgu westfalsko-nadreńskiego – do 10 stycznia 1951 r. i ks. Mieczysław Golniewicz, który obowiązki wykonywał do chwili swej śmierci 17 lutego 1962 r.

Miły uśmiech z Dachau

Duszpasterz archidiecezji poznańskiej ks. Mieczysław Golniewicz (1908-1964), urodzony w Gostyniu, syn rzemieślnika (siodlarza i rymarza) Kazimierza i Ludwiki z domu Smoczyk. Do szkoły powszechnej i gimnazjum „typu klasycznego dawnego” uczęszczał w Gostyniu. Maturę zdał 22 maja 1929 r. i wstąpił do Wyższego Seminarium Duchownego. Święcenia prezbiteratu przyjął z rąk arcybiskupa gnieźnieńskiego i poznańskiego, ks. kardynała Hlonda, w poznańskiej katedrze 17 czerwca 1937 r. Był wikariuszem w Stęszewie, a następnie w Lesznie. Według opinii przełożonych był kapłanem odznaczającym się wielką pilnością i sumiennością.

Posiadał też szczególne umiejętności kaznodziejskie⁵.

**Gimnazjum w Gostyniu-pamiątka
z matury 1929 r. (fot. Maciej**

Gaszek, Mariusz Sobecki - gaso-gostyn.pl)

**Mieczysław Golniewicz -
maturzysta Gimnazjum w
Gostyniu (fot. Maciej Gaszek,
Mariusz Sobecki - gaso-gostyn.pl)**

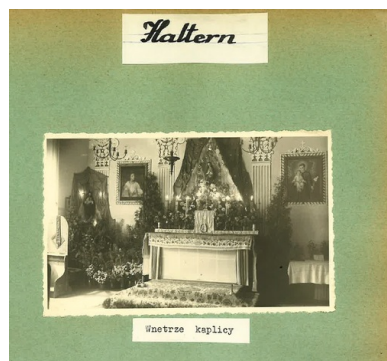
Podczas II wojny światowej zadenuncjowany żandarmerii niemieckiej, został ujęty na początku 1942 r. Wzięto go w Forcie VII Poznania, a następnie wywieziono do *Konzentrationslager* (KL) Dachau w dniu 15 marca 1942 r, gdzie nadano mu numer obozowy 29407 i skierowano na blok 13/1.

Podczas uwięzienia w KL Dachau przebywał także w szpitalu obozowym, gdzie przeprowadzono na nim skomplikowaną operację z zakresu chirurgii proktologicznej. Operacji nie przeprowadzał lekarz obozowy lecz kapo rewiru – przestępca kryminalny. Ks. Golniewicz był też poddawany pseudomedycznym eksperymentom, w tym m.in. celowo zarażany malarią i testowano na nim działanie różnych szczepionek i leków chemicznych⁶.

Po operacji cierpiał wiele, a niedomaganie narażało go na wiele nieprzyjemności. Mimo szykan dzielił się chlebem z bardziej głodnymi, cierpliwie znosił dodatkowe przykrości od esesmanów i kapo. Jego koledzy współwięźniowie wspominali, jego zawsze „miły uśmiech i wspaniałą postawę katolickiego kapłana”⁷.

Uwolniony 29 kwietnia 1945, po przymusowej kwarantannie w związku z epidemią tyfusu, już 4 lipca objął placówkę duszpasterską w obozie Pinneberg koło Hamburga, w brytyjskiej strefy okupacyjnej. Pracował też w innych obozach byłych polskich jeńców wojennych, których wtedy wiele znajdowało się w rejonie Hamburga.

Przebywał w *DP Camp*⁸ (obozie dla uchodźców/ przesiedleńców) do 9 października 1947 r. Podobnie jak jego konfratry, codziennie odprawiał msze święte w skromnych kaplicach urządzonych w obozach wojskowych i cywilnych, jak również prowadził pogadanki religijne, rekolekcje i tworzył organizacje kościelne, przyczyniając się do wzrostu religijności wśród żołnierzy i ludności przymusowo wywiezionej z Polski. W Pinnebergu powstały dwa polskie gimnazja – w technicznym był też prefektem⁹.

**Kaplica obozowa z 1946 r. - z
Haltern (ze zbiorów Polskiej Misji
Katolickiej w Niemczech /
*Delegatur der Deutschen
Bischofskonferenz für die
polnischsprachige Seelsorge in
Deutschland*)**

**Kaplica obozowa z 1946 r. - z
Berchtesgaden (ze zbiorów**

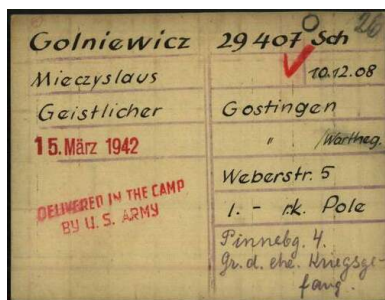
**Polskiej Misji Katolickiej w
Niemczech / *Delegatur der
Deutschen Bischofskonferenz für
die polnischsprachige Seelsorge
in Deutschland***

Posługa w Hamburgu

W 1947 r. przeniósł się do Hamburga, gdzie studiowało 73 polskich studentów. W maju 1947 r. na teren Hamburga trafiły, decyzją brytyjskich władz, pierwsze polskie oddziały pomocnicze i pracy CMWS/CMLO. W sumie w tym rzucie do miasta dotarło około 500 wartowników. Powojenna Polonia zamieszkiwała głównie w przedwojennych dzielnicach Hamburga: Wilhelmsbrücke i Billstedt¹⁰.

Ks. Golniewicz zamieszkał w barakach przeznaczonych dla młodzieży akademickiej. Tam swoją troską otoczył polskie dzieci w szkółkach, młodzież akademicką, a także pokaźną liczbę starej Polonii. Prowadzone przez niego pogadanki i dyskusje na tematy religijne i narodowe wokół niego gromadziły wiele młodzieży¹¹.

Zostawszy dziekanem Polaków strefy północnej Niemiec, ks. Golniewicz starał się na polskich nabożeństwach integrować rozproszonych rodaków. Wciąż poszukiwał nowych sposobów, by jednoczyć Polaków wokół swej parafii. Utrzymywał żywy kontakt z Kurią biskupią dla Polaków w Niemczech. W długich rozmowach z Wikariuszem Generalnym szukał najlepszego rozwiązania narastających ciągle problemów współczesnego duszpasterstwa wielkomiejskiego.

**Dokument dot. ks. Mieczysława
Golniewicza z KL Dachau z
angielskimi adnotacjami
powojennymi (ze zbiorów**

Archiwum Arolsen)

REFUGEE/DISPLACED PERSON STATISTICAL CARD		
1. Surname GOLNIEWICZ	2. Given Name MIECYSŁAW	3. Date of Birth 10.12.1918
4. Sex (M/F) M	5. Place and Date of Birth Poland 10.12.1918	6. Country of Origin Poland
7. Date of Arrival 1948	8. Date of Departure 1948	9. Date of Registration 10.12.1948
10. Date of Original Card 10.12.48	11. Date of Revision 10.12.48	12. Date of Expiry 10.12.48

Dokument statystyczny ks.
Mieczysława Golniewicza z 1948
r. (ze zbiorów Archiwum Arolsen)

REFUGEE/DISPLACED PERSON STATISTICAL CARD	
13. Date of Registration 10.12.1948	14. Date of Revision 10.12.1948
15. Date of Expiry 10.12.48	

Druga strona dokumentu
statystycznego ks. Mieczysława
Golniewicza z 1948 r. (ze zbiorów
Archiwum Arolsen)

Otrzymał zgodę na odprawienie nabożeństwa w kościele św. Józefa w Hamburgu, postarał się o erekcję polskiej parafii. Większość nabożeństw w latach 1956-1966 odbywała się w kościele św. Józefa w Altonie. Ks. Golniewicz co miesiąc rozsyłał pocztą komunikat parafialny do swych rodaków, zawierający program nabożeństwa i uroczystości. W ten sposób gromadził ich na niedzielnej sumie i kazaniu polskim. Organizował m.in. „opłatek”, „święcone” czy uroczystości z okazji rocznic narodowych.

W dniach 12 do 27 listopada 1960 r. był jednym ze współorganizatorów wystawy polskiej książki i prasy. Wydarzenie odbywało się pod hasłem „Słowo polskie na emigracji”, a jego głównym celem była prezentacja dorobku wydawniczego Polaków na obczyźnie. Wystawa spotkała się z pozytywnym przyjęciem przez krytykę niemiecką¹².

Prócz tego w śródmieściu Hamburga, w kościele Najświętszej Maryi Panny, niedaleko dworca, ks. Golniewicz miał konfesjonał z napisem „polski kapłan” i tam regularnie spowiadał. Serdeczną opieką otoczył chorych w szpitalu, których komunikował w każdy pierwszy piątek miesiąca.

Niewielką grupę inteligencji zbierał co miesiąc w ramach parafialnej Akcji Katolickiej na referat i dyskusję, przyczyniając się do pogłębiania życia religijnego. Zorganizował chór parafialny, który upiększał nabożeństwa w Hamburgu i okolicy. Utworzył dobrze zaopatrzoną bibliotekę parafialną, cieszącą się dużą poczytnością. Opiekował się też Polakami przebywającymi w więźniach.

W latach 1952-1962, pełniąc funkcję duszpasterza i dziekana dla Polaków w Niemczech na terenie całej okupacji brytyjskiej, organizował zjazdy księży, pielgrzymki Polaków autobusami na uroczystości polskie i do sanktuariów maryjnych, m.in. w Neviges. Urządzał pomoc materialną dla Polaków. Docierał do Polaków samotnych, opuszczonych w hotelach robotniczych, odprawiał nabożeństwa i głosił patriotyczne kazania.

Ks. abp Gawlina podsumowując zasługi ks. Golniewicza, pisał:

„Na każdym stanowisku okazał się Ksiądz Dziekan pracowitym, gorliwym i mądrym duszpasterzem. W dowód wdzięczności i uznania nadaję Księdzu Dziekanowi przywilej noszenia rokiety, mantoletu i pierścienia kanonickiego”.

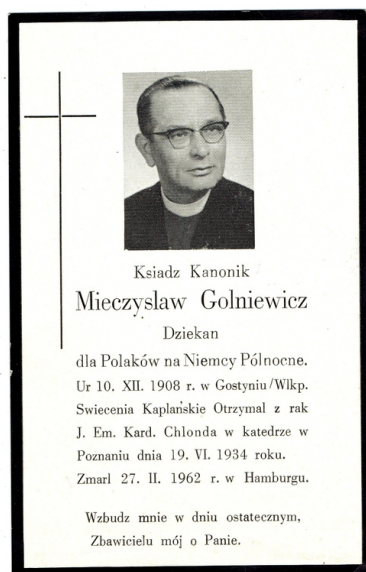
Wizytacja arcypasterska przekonała księdza arcybiskupa „ponownie o wybitnych zaletach kapłańskich i ofiarnej pracy Księdza Dziekana”.

Mieszkał w Hamburgu samotnie, zajmując skromny pokój z kuchenką. Trudne warunki życia i brak należytej opieki domowej przyczyniły się niewątpliwie do przyspieszenia śmierci kapłana, któremu Niemcy zniszczyli w Dachau zdrowie.

W listopadzie 1961 r. przebywał w szpitalu Marienkrankenhaus, w związku z pogarszającym się zdrowiem w skutek powikłań po malarii zaszczepionej w KL Dachau. Zwolniony ze szpitala na Święta Bożego Narodzenia, odprawiał nabożeństwa dla swych ukochanych parafian. Jednak w pierwszych dniach stycznia musiał wrócić do szpitala. W dniu 22 lutego 1962 r. poprosił swego kolegę, ks. Stanisława Rena z Lubeki, o zaopatrzenie św. sakramentami na drogę wieczności, a w poniedziałek 26 lutego rozmawiał z Wikariuszem generalnym, ks. Edwardem Lubowieckiem, który przybył odwiedzić go. Ks. kanonik Mieczysław Golniewicz zmarł 27 lutego 1962 r.

Tydzień po zgonie nastąpił pogrzeb na cmentarzu Hamburg-Ohlsdorf. Wzięli w nim udział polscy księża i wierni parafianie, którzy darzyli go głębokim szacunkiem¹³. Ks. bp Helmut Wittler, ordynariusz Osnabrück,

napisał o nim: „*war ein Priester nach dem Herzen des Herrn* [pol.: był kapłanem według serca Pana]¹⁴.

**Ks. Mieczysław Golniewicz -
nekrolog (fot. Maciej Gaszek,
Mariusz Sobecki - gaso-gostyn.pl)**

**Cmentarz Hamburg-Ohlsdorf,
wieńce przy grobach ofiar II
wojny światowej, przy kwaterze
katolickiej, gdzie spoczywa ks.
Mieczysław Golniewicz oraz przy
pomniku Dzieci Nienarodzonych,
listopad 2025 r. (fot. ks.
Sławomir Chabior, Polska Misja
Katolicka w Hamburgu / *Polnische
Katholische Mission - Hamburg*)**

Cmentarz Hamburg-Ohlsdorf.

Inskrypcja na tablicy nagrobnej

dotycząca ks. kanonika

Mieczysława Golniewicza,

listopad 2025 r. (fot. ks.

Sławomir Chabior, Polska Misja

Katolicka w Hamburgu / *Polnische*

***Katholische Mission - Hamburg*)**

* * *

Artykuł przygotowano w oparciu o artykuł redakcyjny w „Głosie Katolickim. Tygodniku Wychodztwa” z 11 marca 1962 r. (nr 11, s. 10) oraz biogram ks. autorstwa ks. Bogdana Sikorskiego. Posiłkowano się też innymi artykułami z literatury przedmiotu.

¹ Uchwalenie Konwencji Genewskiej o uchodźcach z lipca 1951 r. pozwalało wszystkim uciekinierom z Krajów Demokracji Ludowej na staranie się o azyl polityczny, szerzej zob. m.in.

<https://uchodzczywniemczech.pl/polski-hamburg-1945-1991/>, dostęp: 1 lipca 2026 r.

² D. Bednarski, *Biskup Józef Gawlina jako opiekun Polaków na emigracji*, Katowice 2019, s. 121-144.

³ A. Nadolny, *Organizacja duszpasterstwa polskiego na terenie Niemiec zachodnich 1945-1975*, „Studia Polonijne” 1977, t. 2, s. 279-306; *Historia duszpasterstwa Polaków w Niemczech*

<https://www.ekai.pl/historia-duszpasterstwa-polakow-w-niemczech/>, dostęp 2 lipca 2026 r.

⁴ Archiwum obecnie znajduje się w Hanowerze. Są tam przechowywane dokumenty z lat 1945 i późniejszych, obejmujących tereny Niemiec, ówczesnej strefy okupacyjnej amerykańskiej, brytyjskiej i francuskiej, oraz z okolic Salzburga i częściowo z Alzacji. Brak natomiast dokumentów ze strefy okupacyjnej rosyjskiej, zob. <https://www.pmk-niemcy.eu/archiwum>, dostęp 2 lipca 2026 r.

⁵ AAP, sygn. KA 16168, Pismo Dziekana dekanatu stęszewskiego, Łódź-wieś, 8 X 1937 r., bp.

⁶ AAP sygn. KA 16168, Akta osobowe ks. Mieczysława Golniewicza; AIPN, 2535/145 Dachau – zagadnienia eksperymentów, np.: 3-Operationsbucher. Mitteilungsbuch, Golniewicz Mieczyslaus, Dachau, 6 VIII 1942 r., s. 0174 [scan 175]; Archiwum Arolsen, <https://collections.arolsen-archives.org/de/document/10071471>, dostęp 1 VII 2026 r.; *ibidem*, <https://collections.arolsen-archives.org/de/document/10071473>, dostęp 1 VII 2026 r.; Z. Turek, *Wykaz polskich księży pracujących w Niemczech w latach 1945-2005* [w:] *Duszpasterstwo polskojęzyczne w Niemczech 1945-2005*, red. S. Bober, ks. S. Budyn, Lublin-Hannover 2006, cz. 3; E. Thoma, E. Weiler: *Duchowni w Dachau i w innych obozach koncentracyjnych i w więzieniach*, Mödling 1971; B. Sikorski, *Golniewicz Mieczysław Franciszek* [w:] *Duchowieństwo archidiecezji poznańskiej. Kapłani zmarli w latach 1946-2014*, red. L. Wilczyński, Poznań 2014, s. 243-246.

⁷ AAP, KA 16168, Pismo ks. Władysława Swobody dotyczące współwięźnia w KL Dachu ks. M. Golniewicza, Śmigiel, 22 III 1962 r., bp.

⁸ Obóz podlegał CMLO/CMWS: 9 AW/S R.E.M.E.

⁹ Archiwum Arolsen, Refugee/Displaced person statistical card [pol. Karta statystyczna uchodźcy / osoby przesiedlonej], DeepLink: <https://collections.arolsen-archives.org/de/document/67201665>, dostęp: 1 lipca 2026 r.

¹⁰ L. Wolak, Blog o polskich uchodźcach w Niemczech: <https://uchodzczywniemczech.pl/polski-hamburg-1945-1991/>, dostęp: 1 lipca 2026 r.

¹¹ B. Sikorski, *Golniewicz Mieczysław Franciszek*, *op. cit.*

¹² AAP, KA 16168, Pismo ks. Piotra Wawrzyniaka z Kurii biskupiej dla Polaków w Niemczech dotyczące zmarłego ks. M. Golniewicza, Frankfurt n/M, 27 III 1962 r., bp.; Z. Małecki, *Działalność wydawniczo-prasowa polskiego duchowieństwa w Niemczech. Zarys problemu* [w:] *Kultura książki i prasy polonijnej. Dziedzictwo narodowe i światowe*, red. Marii Kalczyńskiej, Danuty Sieradzkiej, ks. Zdzisława Małeckiego, Katowice 2009, s. 195.

¹³ B. Sikorski, *Golniewicz Mieczysław Franciszek*, *op. cit.*

¹⁴ B. Sikorski, *Golniewicz Mieczysław Franciszek*, *op. cit.*

COFNIJ SIĘ